

ANTON ŠPIESZ, *Bratislava v 18 storočí*, Bratislava 1987, ss. 240, ryc. 58.

Nowa książka znanego słowackiego historyka jest dość indywidualnie potraktowaną wersją opracowania życia codziennego w jednym mieście. Bratislava w XVII w. przeżywała jeden z najcięższych okresów w swej historii — zniszczenia wywołane upadkiem powstania węgierskiej i słowackiej szlachty przeciw panowaniu Habsburgów, liczne pożary i zarazę morową w 1679 r. W tym okresie miasto miało tylko około 10 tysięcy mieszkańców. Omawiane w książce stulecie rozpoczęło się powstaniem kuruców, którzy oblegali i po części zdobyli Bratysławę w latach 1703—1705. W 1713 r. powtórzyła się zaraza. Po 1714 r. rozpoczął się jednak szybki rozwój miasta, trwający prawie do końca XVIII w. W 1785 r. miało ono blisko 30 tysięcy mieszkańców, przy przyroście naturalnym wynoszącym około 50 promilów. Po barwnym opisie obrony miasta i walki z zarazą autor ukazuje jego rozbudowę, wznoszenie pałaców i kościołów. W dwóch rozdziałach A. Špiesz zajął się sytuacją polityczną miasta pod panowaniem Józefa I (1705—1711), Karola VI (1711—1740), Marii Teresy (1740—1780), Józefa II (1780—1790) i Leopolda II. Trzej pierwsi władcy odbywali swe koronacje w Bratysławie jako centralnym mieście ziem austriackich, niektórzy z nich — w narodowym stroju węgierskim. Uroczystości te były atrakcyjnym widowiskiem dla mieszkańców Bratysławy i sprowadzały wielu przyjezdnych. Od polityki władców zależał w pewnym stopniu rozwój gospodarczy miasta.

Podstawowa część omawianej książki dotyczy organizacji władz miejskich i życia jego mieszkańców. Autor poświęca sporo miejsca samorządowi i sądownictwu, przytaczając wiele charakterystycznych wyroków, jak również danych o egzekwowaniu kar za przestępstwa. Najobszerniejszy rozdział ukazuje rozwarstwienie społeczeństwa miejskiego. W 1715 r. zarejestrowano w Bratysławie 187 szlacheckich właścicieli posesji. Byli wśród nich przedstawiciele kilku magnackich rodów słowackich, takich jak Esterhazovie czy Illëshazyovcy. Posiadali oni swe pałace i piastowali wysokie godności państwowe. Autor prześledził kariery urzędnicze uboższej szlachty i mieszczan. W urzędach miejskich czy regionalnych pracowało wielu późniejszych uczonych i wynalazców, jak np. słynny Wolfgang Kempelen. Podobnie jak w Polsce, najzamożniejsi kupcy czy przedsiębiorcy ubiegali się o uzyskanie szlachectwa. W Bratysławie współżyło wiele narodowości: Niemcy, Słowacy i Węgrzy. Poszczególne nacje tworzyły niekiedy odrębne cechy rzemieślnicze tych samych specjalności.

Dalsze rozdziały pracy są poświęcone szkolnictwu i wykształceniu, rozwojowi nauki, kultury i sztuki. Podstawą gospodarczego rozwoju Bratysławy była w tym czasie produkcja rzemieślnicza, w której wyróżniano około stu specjalizacji. Najliczniej były reprezentowane rzemiosła odzieżowe a więc krawcy, szewcy, rękawicznicy i kapelusznicy, którzy dzielili się na specjalistów wyrabiających bądź zachodnioeuropejskie (niemieckie), bądź słowackie ubiory narodowe i dodatki do nich. Poza tym dużą rolę odgrywała obróbka skór, mniejszą włókiennictwo. Wobec znacznego przyrostu liczby ludności wzrastał popyt, który zaspokajały rzemiosła spożywcze. Dobrze rozwijał się także miejscowy handel i jarmarki, kwitła uprawa winorośli, rozwijało się rolnictwo miejskie, starano się też zwiększyć splawność Dunaju. Autor zakończył książkę przedstawieniem problematyki przytułków i szpitali miejskich oraz leczenia. W sumie A. Špiesz dał niezwykle barwny i zróżnicowany obraz życia Bratysławy w XVIII w.

*I. Turnau*